1-ŞÖBA · VETERINARIYA MEDITSINASI VA HAYVONLAR SALOMATLIGI

UDK: 619:636.2:617.3

ZOTLI SIGIRLARDA TUYOQ AYLANASI (GULTOJI) FLEGMONASINING KECHISHI (ADABIYOTLAR SHARHI)

Tayanch doktorant B.O.Sadullayev.

Ilmiy rahbar Vet.f.d., professor X.B.Niyazov.

Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universitetining Nukus filiali

DOI
10.66073/ReFocus-Conf/1311045

NASHR SANASI
13.11.2026 · Nukus

SAHIFALAR
232–235

NASHR HAMKORI
Research Focus
ISSN 2181-3833

IQTIBOS UÇUN Sadullayev B.O., Niyazov X.B. Zotli sigirlarda tuyoq aylanasi (gultoji) flegmonasining kechishi (adabiyotlar sharhi) // Veterinariya meditsinasi va çorvaçilikdagi dolzarb muammolar va ularning yeçimlari: xalqaro ilmiy va ilmiy-texnik anjuman materiallari. – Nukus, 2026. – B. 232–235. – DOI: 10.66073/ReFocus-Conf/1311045

ANNOTATSIYA *Ushbu maqolada qoramollarda uchraydigan tuyoq aylanasi (gultoji) flegmonasining etiologiyasi, patogenezi, klinik ahamiyati hamda uning rivojlanishiga sabab bo‘luvchi omillar yoritilgan. Tuyoqlarning gultoji sohasidagi teri osti biriktiruvchi to‘qimasida kechadigan diffuz yiringli yallig‘lanish jarayonining kelib chiqish mexanizmlari, shuningdek, yiringli pododermatit, tuyoq yumshoq tog‘ayining nekrozi va tuyoq bo‘g‘imining yiringli yallig‘lanishi kabi patologiyalar bilan bog‘liqligi bayon etilgan. Tuyoqlardagi patologik jarayonlarning sigirlar harakatlanish faolligi, sut mahsuldorligi va reproduktiv ko‘rsatkichlariga salbiy ta’siri hamda iqtisodiy zarar keltirishi asoslab berilgan. Shuningdek, kasallikning oldini olishda muntazam ortopedik tekshiruvlar, sanitariya-gigiyena talablariga rioya qilish, tuyoqlarni o‘z vaqtida parvarishlash va oqsoqlik belgilarini erta aniqlashning ahamiyati ta’kidlangan. Tuyoqlar gultoji flegmonasini erta tashxislash, klinik kechishini baholash va samarali davolash usullarini takomillashtirish veterinariya amaliyotining dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi.*

KALIT SO‘ZLAR *qoramol, zotli sigir, tuyoq aylanasi (gultoji), flegmona, yiringli yallig‘lanish, oqsoqlik, tuyoq patologiyasi, pododermatit, nekroz, profilaktika.*

АННОТАЦИЯ *В данной статье рассматриваются этиология, патогенез, клиническое значение и факторы, способствующие развитию флегмоны венчика копыта у крупного рогатого скота. Освещаются механизмы возникновения диффузного гнойного воспалительного процесса в подкожной соединительной ткани основы кожи венчика копыта, а также его взаимосвязь с такими патологическими процессами, как гнойный пододерматит, некроз мягкого хряща копыта и гнойное воспаление копытного сустава. Обосновано отрицательное влияние патологий копыт на двигательную активность, молочную продуктивность и репродуктивные показатели коров, а также их экономический ущерб. Особое внимание уделено значению регулярных ортопедических обследований, соблюдения санитарно-гигиенических требований, своевременного ухода за копытами и раннего выявления признаков хромоты в профилактике заболеваний. Ранняя диагностика флегмоны венчика копыта, оценка особенностей её клинического течения и совершенствование эффективных методов лечения являются актуальными направлениями ветеринарной практики.*

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА ***a:*** *крупный рогатый скот, коровы, копыто, венчик копыта, флегмона, гнойное воспаление, пододерматит, некроз, хромота, диагностика, лечение, профилактика.*

ABSTRACT *This article examines the etiology, pathogenesis, clinical significance, and factors contributing to the development of coronary band cellulitis in cattle. It describes the mechanisms underlying diffuse purulent inflammation of the subcutaneous connective tissue in the coronary region of the hoof, as well as its association with pathological conditions such as purulent pododermatitis, necrosis of the soft hoof cartilage, and purulent inflammation of the distal interphalangeal joint. The negative effects of hoof disorders on locomotor activity, milk productivity, and reproductive performance in dairy cows, as well as their associated economic losses, are discussed. Particular attention is paid to the importance of regular orthopedic examinations, maintaining proper sanitary and hygienic conditions, timely hoof care, and early detection of lameness as essential preventive measures. Early diagnosis of coronary band cellulitis, assessment of its clinical course, and improvement of effective treatment methods remain important areas of veterinary practice and research.*

KEYWORDS *cattle, cows, hoof, coronary band, cellulitis, purulent inflammation, pododermatitis, necrosis, lameness, diagnosis, treatment, prevention.*

Kirish. Chorvachilikda yuqori mahsuldor zotli sigirlarni saqlash va ulardan samarali foydalanish hayvonlar salomatligini muntazam nazorat qilishni talab etadi. Tayanch-harakat apparati, xususan, tuyoq kasalliklari sigirlarning erkin harakatlanishi, oziqlanishi, sut berishi va reproduktiv faoliyatiga salbiy ta'sir koʻrsatadigan muhim muammolardan biridir. Tuyoqlardagi yalligʻlanish jarayonlari orasida tuyoq aylanasi flegmonasi ogʻir kechishi va yalligʻlanishning atrofdagi toʻqimalarga tarqalish ehtimoli bilan klinik ahamiyatga ega.

Tuyoq kasalliklari oqibatida hayvonlarda oqsoqlik, harakat faolligining pasayishi, oziqa iste'molining kamayishi va mahsuldorlikning susayishi kuzatilishi mumkin. Ayrim hollarda davolash xarajatlarining ortishi, uzoq muddatli mehnatga layoqatsizlik va hayvonni muddatidan oldin podadan chiqarish xoʻjalik uchun iqtisodiy zarar keltirib chiqaradi [1–3]. Shu sababli tuyoq aylanasi flegmonasining kelib chiqish sabablari va rivojlanish xususiyatlarini oʻrganish veterinariya jarrohligi amaliyotida dolzarb hisoblanadi.

Tuyoq aylanasi flegmonasi — tuyoq gultoji teri asosining teri osti biriktiruvchi toʻqimasida, tuyoq cheti va unga tutash junli teri sohasida rivojlanadigan diffuz yiringli yalligʻlanish jarayonidir. Kasallik, odatda, yiring hosil qiluvchi mikroorganizmlarning gultoj sohasidagi teri butunligi buzilgan joylar — yara, tirnalish, yoriq va boshqa shikastlanishlar orqali teri osti toʻqimalariga kirishi natijasida yuzaga keladi.

Yalligʻlanish jarayoni ayrim hollarda birlamchi shikastlanish bilan cheklanmaydi. Qoʻshni anatomik tuzilmalarda kechayotgan yiringli jarayonlar ham gultoj toʻqimalariga tarqalishi mumkin. Adabiyotlarda yiringli pododermatit, tuyoq yumshoq togʻayining nekrozi va tuyoq boʻgʻimining yiringli yalligʻlanishi flegmonaning ikkilamchi rivojlanishiga sabab boʻlishi mumkin boʻlgan holatlar sifatida qayd etilgan.

Patologik jarayonning rivojlanishida toʻqimalarning shikastlanish darajasi, mikroorganizmlarning virulentligi, mahalliy qon aylanishi va hayvon organizmining umumiy rezistentligi muhim ahamiyat kasb etadi. Yiringli yalligʻlanishning diffuz xususiyati sababli jarayonning chegaralari aniq boʻlmasligi va yaqin toʻqimalarga tarqalishi mumkin. Shu bois klinik tekshiruvda faqat gultoj sohasidagi oʻzgarishlarni emas, balki butun tuyoq va unga tutash anatomik tuzilmalarni baholash zarur.

Ilmiy manbalarda sigirlarda tuyoq kasalliklari koʻpincha tuqqandan keyingi dastlabki haftalarda aniqlanishi qayd etilgan. Taqdim etilgan adabiyot ma'lumotlarida tuqqandan keyingi 1–3 hafta oraligʻida tuyoq kasalliklari rivojlanishi 55–75 foiz holatlarda kuzatilishi, tuyoq aylanasi flegmonasi esa ortopedik patologiyalar tarkibida 6–10 foiz atrofida uchrashi

koʻrsatilgan. Ushbu koʻrsatkichlar turli xoʻjaliklar, kuzatuv sharoitlari va diagnostik mezonlarga bogʻliq boʻlishi mumkin.

García-Muñoz va hammualliflarining tadqiqotida sigirlarda tuyoq tagligi va boshqa tuyoq tuzilmalaridagi shikastlanishlar turlicha uchrashi koʻrsatilgan. Mualliflar tuyoqni oʻz vaqtida va toʻgʻri parvarishlash oqsoqlikning rivojlanishini cheklash hamda sut mahsuldorligini saqlashda muhimligini ta'kidlaydilar [1]. Jury va hammualliflar Shveysariya sut chorvachiligi xoʻjaliklarida tovon muguz qatlamining eroziyasi, raqamli dermatit, oq chiziq kasalligi va tuyoq tagligidagi qon quyilishlari keng tarqalganini qayd etganlar [2].

Fenster va hammualliflar 2 220 bosh qoramol ma'lumotlarini retrospektiv tahlil qilib, yuqumsiz tuyoq shikastlanishlari ham oqsoqlikning muhim sababi ekanligini koʻrsatganlar. Tadqiqotda orqa oyoqlarda, xususan, tashqi tuyoqda zararlanishlar koʻproq qayd etilgan [3]. Bu ma'lumotlar tuyoq kasalliklarini baholashda faqat infeksion omillarni emas, balki mexanik shikastlanish va saqlash sharoitlarini ham hisobga olish lozimligini koʻrsatadi.

Omontese va hammualliflar Jersi zotli sigirlarda ayrim tuyoq shikastlanishlari, jumladan, raqamli dermatit va tuyoq tagi yaralari reproduktiv koʻrsatkichlarning pasayishi bilan bogʻliq boʻlishi mumkinligini aniqlaganlar [4]. Browne va hammualliflar yaylovda hamda qisman yopiq sharoitda boqiladigan sigirlarda tuyoq shikastlanishlari tarqalishi saqlash va boshqaruv tizimiga qarab farqlanishini ta'kidlaydilar [5].

OʻDriscoll va hammualliflar pol qoplamasi hamda saqlash maydonchalari xususiyatlarining tuyoq salomatligiga ta'sirini oʻrgangan. Ularning natijalari tuyoq patologiyalarini faqat bitta omil bilan izohlash mumkin emasligini, muhit, parvarish, harakat faolligi va boshqa boshqaruv omillarini birgalikda baholash zarurligini koʻrsatadi [6]. Jewell va hammualliflar tuyoq tagi yaralari sigirlarning harakatlanishiga raqamli dermatit yoki tuyoq tagidagi qon quyilishlariga nisbatan kuchliroq salbiy ta'sir koʻrsatishi mumkinligini qayd etganlar [7].

Neirurerová va hammualliflar sigirlarning harakatlanish faolligini avtomatlashtirilgan tizimlar yordamida muntazam kuzatish oqsoqlikni erta aniqlash imkoniyatini oshirishini ta'kidlaydilar [8]. Ushbu yondashuv klinik koʻrikni almashtirmaydi, biroq podadagi harakat faolligi oʻzgarishlarini erta aniqlash va veterinariya tekshiruvini oʻz vaqtida tashkil etishga yordam berishi mumkin.

Tahlil qilingan adabiyotlar tuyoq kasalliklari koʻp omilli etiologiyaga ega ekanligini koʻrsatadi. Teri butunligining buzilishi va mikroorganizmlarning toʻqimalarga kirishi tuyoq aylanasi flegmonasining bevosita etiologik omillari boʻlsa, saqlash sharoiti, pol qoplamasi, tuyoq gigiyenasi va muntazam parvarishning yetarli emasligi kasalliklar rivojlanishi uchun sharoit yaratishi mumkin. Shu bilan birga, mavjud manbalarning katta qismi umumiy tuyoq patologiyalari va oqsoqlik masalalariga bagʻishlangan; aynan tuyoq aylanasi (gultoji) flegmonasining klinik bosqichlari va davolash samaradorligi boʻyicha alohida, maqsadli tadqiqotlar zarurligi koʻrinadi.

Tuyoq aylanasi (gultoji) flegmonasini baholashda yalligʻlanishning mahalliy belgilarini, hayvonning oyoqqa tayanish darajasini, oqsoqlikni, shikastlangan sohaning holatini va qoʻshni tuzilmalarning jalb etilgan-etilmaganligini aniqlash muhim. Kasallikni boshqa tuyoq patologiyalaridan farqlash uchun toʻliq ortopedik tekshiruv talab etiladi. Profilaktikada tuyoqlarni muntazam koʻzdan kechirish, shikastlanishlarni oʻz vaqtida bartaraf etish, toza va

quruq saqlash sharoitini ta’minlash hamda podada oqsoqlik monitoringini yoʻlga qoʻyish maqsadga muvofiq.

XULOSA

1. Tuyoq aylanasi (gultoji) flegmonasi tuyoq gultoji teri asosining teri osti biriktiruvchi toʻqimasida kechadigan diffuz yiringli yallig‘lanish boʻlib, koʻpincha teri butunligining buzilishi orqali yiring hosil qiluvchi mikroorganizmlarning kirishi natijasida rivojlanadi.

2. Yiringli pododermatit, tuyoq yumshoq tog‘ayining nekrozi va tuyoq boʻg‘imining yiringli yallig‘lanishi kabi qoʻshni tuzilmalardagi patologik jarayonlar flegmonaning ikkilamchi rivojlanishiga sabab boʻlishi mumkin.

3. Tuyoqlarning turli patologiyalari sigirlarning harakatlanish faolligi, sut mahsuldorligi va reproduktiv koʻrsatkichlariga salbiy ta’sir koʻrsatishi, davolash xarajatlarini oshirishi hamda hayvonlarni muddatidan oldin podadan chiqarishga olib kelishi mumkin.

4. Tuyoqlarning sog‘lomligini saqlashda muntazam ortopedik koʻrik, gigiyenik sharoit, oʻz vaqtida parvarishlash va oqsoqlikni erta aniqlash muhim profilaktik choralar hisoblanadi.

5. Aynan tuyoq aylanasi (gultoji) flegmonasining klinik kechishi, diagnostik mezonlari va davolash usullarini baholashga qaratilgan maqsadli ilmiy tadqiqotlarni kengaytirish zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. García-Muñoz S., Singh N., Leonardi C., Silva-Del-Río N. Effect of hoof trimmer intervention on lameness progression and milk production in moderately lame cows. Journal of Dairy Science. 2017;100(11):9205–9214. DOI: 10.3168/jds.2016-12449.
2. Jury A., Syring C., Becker J. Prevalence of claw diseases in Swiss dairy farms. Schweizer Archiv für Tierheilkunde. 2021;164(11):779–790. DOI: 10.17236/sat00327.
3. Fenster L.L., Ruchti L.R., Credille B.C. Retrospective evaluation of causes and prevalence of lameness in beef and dairy cattle examined through ambulatory and inpatient clinical services at a North American veterinary teaching hospital. Journal of the American Veterinary Medical Association. 2023;261(7):989–994. DOI: 10.2460/javma.22.11.0506.
4. Omontese B.O., Bellet-Elias R., Molinero A., Catandi G.D., Casagrande R., Rodriguez Z., Bisinotto R.S., Cramer G. Association between hoof lesions and reproductive performance in lactating Jersey cows. Journal of Dairy Science. 2020;103(4):3401–3413. DOI: 10.3168/jds.2019-17252.
5. Browne N., Hudson C.D., Crossley R.E., Sugrue K., Huxley J.N., Conneely M. Hoof lesions in partially housed, pasture-based dairy cows. Journal of Dairy Science. 2022;105(11):9038–9053. DOI: 10.3168/jds.2022-22010.
6. Oʻ Driscoll K., Boyle L., French P., Hanlon A. Effect of winter outdoor pad design on the hoof health and locomotion of dairy cows. Journal of Dairy Science. 2008;91(2):544–553. DOI: 10.3168/jds.2007-0667.
7. Jewell M., Cameron M., McKenna S., Cockram M., Sanchez J., Keefe G. Association between hoof lesion type and behavioural signs of lameness in Holstein cows housed in tie-stall systems in Canada. Journal of Dairy Science. 2021;104(1):937–946. DOI: 10.3168/jds.2019-17296.
8. Neirurerová P., Strapák P., Hegerová T. Effect of hoof diseases on locomotor activity of dairy cows. Acta Fytotechnica et Zootechnica. 2021;24(MI-prap):135–139. DOI: 10.15414/afz.2021.24.mi-prap.135-139.